

V. TÁBLA

Miben különböznek az új szerkezetű osztályok tanulói a többi gyerektől?

	N	Az összes iskola %-ában
Érdeklődőbbek	56	80,0
Ambiciózusabbak	42	60,0
Jobb teljesítményűek	40	57,1
Jobb képességűek	39	55,7
Jobb tanulmányi eredményűek	36	51,4
Szorgalmasabbak	25	35,7
Jobb magatartásúak	8	11,4

VI. TÁBLA

A családok közötti különbségek

	N	Az összes iskola %-ában
Jobban érdeklődnek a gyerekeik iránt	44	62,9
Szorosabb kapcsolatot tartanak az iskolával	44	62,9
Ambiciózusabbak	35	50,0
Kiegyensúlyozottabbak a családok	23	32,9
Kritikusabbak az iskolával szemben	18	25,7
Tájékozottabbak a szülők	14	20,0
Jobb anyagi körülmények között élnek	11	15,7
Aktívabbak az iskola ügyeiben	10	14,3
Több anyagi hozzájárulás várható tőlük	8	11,4
Több az értelmiségi szülő	7	10,0
Több társadalmi munkát vállalnak	7	10,0
Több a vállalkozó szülő	4	5,7

Figyelemre méltó, hogy a különbségek megjelölésénél az igazgatók közül sokkal kevesebben említettek a családok társadalmi réteghelyzetére vagy az anyagiakra vonatkozó eltéréseket (az iskolák nagy része nem is rendelkezik erre vonatkozó adatokkal), sokkal inkább a pedagógusok számára jobban érzékelhető magatartásbeli, viszonyulásbeli különbségekre figyeltek fel. Mindenesetre a szülőkről és a gyerekekről adott jellemzésekből kiolvasható, hogy a szerkezetváltó osztályokba járó gyerekek mögött többnyire olyan családok állnak, amelyek számára fontosabb az iskoláztatás, ill. iskolai sikeresség, mint a szülőknek általában, és ezt a szemléletet sikerült gyerekeikkel is elfogadtatni. Miután az ilyen szülői magatartás elsősorban az értelmiségi és középosztálybeli szülőket jellemzi, joggal feltételezhetjük, hogy amennyiben a 6 és 8 osztályos gimnáziumi osztályokba járó gyerekeknek az átlagosnál jobb minőségű ingyenes, állami oktatási szolgáltatásban van részük, ezt az előnyt jelenleg elsősorban az egyébként is az átlagosnál kedvezőbb helyzetben élő családok gyerekei élvezik.

Liskó Ilona

NEMZETISÉGI NYELVSZAKON TANULÓK KÉRDŐÍVES FELMÉRÉSE

A nemzetiségi nyelv oktatásával foglalkozó intézmények körének behatárolása meglehetősen nagy nehézségekbe ütközik, következésképpen az ezeken az egyetemeken, főiskolákon tanuló hallgatókról is csak hozzávetőleges statisztikai kimutatók lelhetők fel. A hallgatók megkér-

dezéséhez tehát – az intézmény jellegén és az ott nemzetiségi nyelvet tanulók hozzávetőleges számán túlmenően – lényegében semmilyen érdemi információ nem állt rendelkezésünkre, ily módon a megkérdezendő hallgatók körének kiválasztásához azt az elvet követtük, hogy alapvetően minden második nemzetiségi szakos kerüljön be a mintába. Végül azonban – részben az intézmények (teljes vagy részleges) elzárkózása vagy a nemzetiségi nyelv oktatásának tagadása miatt, másrészt amiatt, hogy a hallgatók körének a teljes szintű feltérképezése sem bizonyult lehetségesnek, s a kijelöltek közül sem mindenki vállalkozott a kérdőív kitöltésére – néhány intézmény hallgatói teljes egészében kimaradtak a vizsgálatból, másokból pedig a tervezettnél kisebb számú kitöltött kérdőív érkezett vissza.[†] A tényleges hallgatói létszám feltérképezése tehát csak részben volt lehetséges, s a helyzetet még tovább bonyolította az a körülmény, hogy egyes nyelvek – elsősorban a német – esetében az azt tanulók körében nem különíthető el teljesen azoknak a száma, akik az adott nyelvet nemzetiségi nyelvként tanulják, illetve azoké, akik idegen nyelvi képzésnek tekintik. Mindezek után az alábbi táblázatban összefoglaljuk annak a 155 hallgatónak az intézményi jellemzőit, akiket sikerült fellelnünk, s akik készséggel válaszoltak a kérdőív kérdéseire. (4 hallgató sem az általa választott nyelvet, sem pedig az intézményt nem kívánta feltüntetni a kérdőíven.)

I. TÁBLA

A kérdezettek megoszlása intézmények és tanult nyelvek szerint (fő)

	Német	Szlovák	Horvát	Szerb-horvát	Rómán
ELTE		4		4/1*	
JPTE	21		11	1	
JATE				3**	
BDTF, Szombathely			10	1	
KCSSF, Békéscsaba		5			2
EJTF, Baja	17		3		
IGYPF, Szekszárd	11				
VJRKTF, Esztergom	17	8			
BTÓF, Szarvas		5			4
BEÓF, Sopron	10		3		
Zsámbéki Tanítóképző	11				
Összesen	87	22	27	9/1*	6

* Közülük 1 hallgató csak szerb nyelvet tanul

** Mindhárom JATE-hallgató csak szerb nyelvet tanul

A hallgatók főbb jellemzői

Az előzőekben közölt intézményi listából is kitűnik, hogy a megkérdezett hallgatók között éppúgy találhatunk óvodapedagógusokat, mint tanítókat, tanárokat vagy nem-tanári szakon, azaz bölcsészként nemzetiségi nyelvet tanulókat. Ebből a szempontból tehát a megkérdezettek köre szerencsésnek mondható, hiszen valamennyi képzési szint résztvevői képviseltek magukat közöttük (lásd II. tábla). A kérdőívet kitöltő hallgatók 82 százaléka volt nő, s csupán 17 százaléka férfi (1 százalék nem válaszolt), ám ezek az arányok – a tanári pálya elnöiesedett jellege miatt – valószínűleg nagy vonalakban tükrözik a valóságot. A válaszadó hallgatók szinte kivétel nélkül elsődiplomások, egy kivétellel valamennyien nappali tagozatos képzésben vesznek részt, s különböző évfolyamokon tanulnak: az 5. évfolyam kivételével (amely

[†] A kérdőív összeállításában *Imre Anna* és *Junghaus Ibolya* vettek részt.

adataink szerint egyébként is csupán a nemzetiségi képzésben résztvevők kisebb hányadát érintheti) csaknem egyenletes eloszlást tapasztalunk e szempont szerint (III. tábla).

II. TÁBLA

A minta összetétele, szak

	Fő	%
Óvodapedagógus	33	21
Tanító	63	41
Tanár	39	25
Nem-tanár, bölcsész	17	11
Nem derül ki	3	2

III. TÁBLA

A minta összetétele, évfolyam

	Fő	%
Első évfolyamra jár	53	34
Második évfolyamra jár	48	31
Harmadik évfolyamra jár	36	23
Negyedik évfolyamra jár	12	8
Nem derül ki	6	4

A nemzetiségi nyelvet tanulók 75 százalékának az idegen nyelven kívül nincs másik szakja, néhányan (5 fő) általános tanítói szakot vettek fel, 10-en a nemzetiségin kívül más nyelvet tanulnak, s a többiek is inkább humán szakokkal (pl. magyar, történelem), mint a természettudományhoz tartozókkal párosítják jelenlegi nemzetiségi nyelvi szakjukat.

A nemzetiségi nyelv tanulásához vezető utak

A nemzetiségi nyelv tanulásában a szülői ház mellett a legnagyobb szerepe az általános illetve a középiskolának volt. A kérdezettek 69 százaléka válaszolt úgy, hogy az általa jelenleg is tanult nemzetiségi nyelvet az iskolában (is) tanulta, közülük több, mint egyharmadnyian csak és kizárólag az iskolában, tehát otthoni családi indíttatás nélkül kezdték el a nemzetiségi nyelv tanulását. A nyelvszakos hallgatók 23 százaléka számolt be arról, hogy gyermekkorában a nemzetiségi nyelvet otthon, a családban anyanyelvként használták, s további 24 százaléknyian második nyelvként beszéltek. A nemzetiségi nyelv tanulásában az eddig említettekénél kisebb szerepe volt a külföldi (anyaországbeli) rokoni, baráti kapcsolatoknak (17 százalék), s az egyéb tényezőknek (12 százalék). A nemzetiségi szakokon tanulók közel fele (44 százalék) jelezte azt, hogy nemzetiségi általános iskolába járt, 54 százalékuknak azonban vagy nem volt erre lehetősége vagy abban az időben nem tartotta ezt fontosnak. Az általános iskolában nemzetiségi nyelvi képzésben résztvevő tanulók negyede nemzetiségi tannyelvű iskolába járt, 16 százalékuk kéttannyelvű iskolába, további 55 százalékuk pedig nemzetiségi nyelvet oktató általános iskolába. Középiskolai tanulmányaik során már egy kicsivel kevesebben választották a nemzetiségi oktatást: a kérdezettek valamivel több, mint fele (53 százalék) ún. „normál” gimnáziumban vagy szakközépiskolában érettségizett. Megfigyelhető azonban, hogy – feltehetően a helyi adottságok és az időközben bekövetkezett intézményi változások következtében, másrészt vélhetően az ebben a szakirányban továbbtanulni szándékozók erőteljesebb elkötelezettsége miatt – azok körében, akik valamilyen nemzetiségi jellegű középiskolába jártak, nem a nemzetiségi nyelvet (is) oktató iskolatípus dominált, hanem a tannyelvi gimnázium vagy a kéttannyelvű középiskola típusa. Ez utóbbiakba a kérdezettek 19, illetve

17 százaléka járt, ami a nemzetiségi középiskolákba járók 40 illetve 37 százalékát jelenti. Miután az általános és középiskolai tanulmányokat az igények mellett a lehetőségek is nagymértékben befolyásolják, nyelvek szerinti részletes elemzésre a helyi adottságok ismerete nélkül nem vállalkozhatunk, annál is inkább, mert ezt a kérdezettek létszáma sem igen tenné lehetővé. A német nyelvet tanulók körében azonban lényeges eltérést tapasztalunk az átlagos arányoktól, ami azt a korábbi feltételezésünket támasztja alá, hogy a nemzetiségi nyelv felsőoktatási intézménybeli tanulása e nyelv esetében nem mindig különül el a „normál” idegennyelvi képzéstől, hiszen az e nyelvet tanulók körében volt a legmagasabb azoknak az aránya, akik kora gyermekkorukban nem vettek részt iskolai nemzetiségi nyelvi képzésben (75 százalék), s közülük voltak a legmagasabb arányban azok is, akik középiskolai tanulmányaikat ún. „normál” gimnáziumban végezték (49 százalék). Úgy tűnik tehát, hogy ha nem is minden intézményben és nem is minden képzési szinten, de a német nemzetiségi szak – a német világnyelv-jellege miatt – egyedülálló abban a tekintetben, hogy azok körében is népszerűségnek örvend, akiknek egyébként nincsenek igazán a nemzetiségi területtel kapcsolatos ambíciói.

IV. TÁBLA

A kérdezettek iskolai tanulmányai (%)

	Általános iskola	Középiskola
Normál általános v. középiskola	54	53
– ezen belül: szakközépiskola		14
Nemzetiségi tannyelvű	11	19
Kéttannyelvű	8	17
Nemzetiségi nyelvet oktató	26	8
Nincs válasz	1	3

A felsőfokú továbbtanulásra jelentkezés motiváció meglehetősen szerteágazóak lehetnek, kérdőívünkben ezek közül soroltunk fel néhányat, arra kérve a hallgatókat, jelöljék be, hogy emlékeztek-e szerint közülük melyik mekkora szerepet játszott annak idején, a felvételi időszakában. A visszaemlékezések azt mutatják, hogy a jelentkezés egyik legfőbb motivációja a nyelvtanulás, konkrétan a nemzetiségi nyelv tanulása volt, s ehhez hasonló súllyal maga a pedagógusi pálya is vonzó szerepet játszott a döntésekben.

V. TÁBLA

Az intézményválasztás szempontjai

	Nagy szerepet játszott	Kis szerepet játszott	Nem játszott szerepet	Nem tudja
A nemzetiségi nyelv tanulása vonzotta	71	19	5	5
A pedagógusi pálya vonzotta	57	27	12	4
Ez az intézmény volt a legközelebb	20	28	49	3
Ide lehetett a legkönnyebben bekerülni	15	35	43	7
Szülei ezt javasolták	8	32	55	5
Tanárai ezt javasolták	3	18	72	7
Barátai/ismerősei/testvérei is ide jártak	2	13	77	8

Az előzőeknél kisebb súllyal ugyan, de az intézmény helye, közelsége is befolyásolta a döntéseket. A választás során viszont ennél kisebb szerepet játszott a szülői illetve a pedagógusi elképzelés illetve javaslat, s az, hogy a felvételizők megítélése szerint ezekre a szakokra az átlagosnál könnyebben lehetett bekerülni. A pedagógusi pálya iránti vonzalmukról elsősor-

ban a nők számoltak be, s ugyancsak gyakrabban vélekedtek így az óvodapedagógusi vagy a tanítói szakokon tanulók. A nemzetiségi nyelv tanulása a legkevésbé a mostani első évesek szemében volt szempont, ők az átlagnál ritkábban jelölték be ezt a motiváló tényezőt.

Az oktatás színvonalának megítélése

Összevetve a jelentkezéskori elképzeléseket a ténylegesen tapasztaltakkal, a hallgatók egyharmada véli úgy, hogy az intézmény kiállja a próbát: többé-kevésbé megfelel az annak idején vele szemben támasztott elvárásoknak. Különösen a JPTE hallgatói vélekedtek kedvezően egyetemükről. A hallgatók 18 százaléka azonban csak kis mértékben vagy egyáltalán nem elégedett az intézménnyel. Hogy az elégedettség, illetve az elégedetlenség konkrétan milyen területekre irányul, erről is megkérdeztük a hallgatókat. Hat olyan területet soroltunk fel, amelyek mindegyike – igaz más-más mértékben, de – kritikus tényező lehet az egyes intézmények és azokon belül is a nemzetiségi nyelvoktatás színvonalának a megítélésekor. A hallgatók a felsorolt területeket 1-től 5-ig minősíthették, ahol az 1-es azt jelentette, hogy a kérdezett egyáltalán nem elégedett az adott szemponttal, az 5-ös pedig azt, hogy nagymértékben elégedett vele.

VI. TÁBLA

Jelenlegi intézményében Ön mennyire elégedett az alábbiakkal? (átlagértékek, 1=egyáltalán nem elégedett, 5=nagyon elégedett)

Oktatók felkészültsége	3,97
Oktatás tartalma	3,41
Külföldi ösztöndíjlehetőségek	2,93
Gyakorlati oktatás mennyisége	2,91
Tankönyvek, taneszközök színvonala	2,70
Tankönyvek, taneszközök mennyisége	2,29

A táblázat adataiból jól látszik, hogy a hallgatóknak gyakran van problémájuk a tankönyvek, taneszközök színvonalával és egyáltalán azok létével (vagy nem-létével), választékával kapcsolatban. Ezt a szempontot az óvóképzőkben és – kisebb mértékben – a tanítóképzőkben valamivel kevésbé kritikusán értékelték, mint a tanárképző főiskolákon és az egyetemeken. Általában megfigyelhető, hogy az első évesek a legtöbb szempontot (még) valamivel jobbra értékelik, mint a többiek, ez alól azonban az ösztöndíjlehetőségek kivételt képeznek. Az ösztöndíjviszonyok azonban különben sem mondhatók kedvezőeknek, figyelemre méltó például, hogy találtunk egy olyan intézményt (a Brunsvik Teréz Óvóképzőt), ahol rendre minden hallgató 1-esre értékelte az iskolát ebből a szempontból, de nem sokkal jobb osztályzatot adtak főiskolájuknak a szekszárdi Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola hallgatói sem. Ugyanakkor az oktatók felkészültségével és az oktatás tartalmával a legtöbben elégedettek mondhatók, bár – mint azt látni fogjuk – az óraszámok és a gyakorlati oktatás mértéke, a tantárgyak nemzetiségi jellegének nem-hangsúlyozása vagy még maga után kívánnilót. Arra a kérdésre, hogy a jelenlegi képzésben mely területeken, mely körülményeken változtatnának, a kérdezettek 64 százaléka tudott értékelhető választ adni. A legtöbben gyakorlatibb képzést, gyakorlatibb tantárgyakat (pl. tereptanulmányokat, mese- és népdalgyűjtést) igényelnének (a kérdezettek 28 százaléka válaszolt így). 11 százaléknyan a képzés szerkezetén, rendjén változtatnának, ide soroltuk a képzési idő rövidítését, a szabad tanár- és óraválasztást, valamint a tantervi rendet érintő változtatási szándékokat. Egytizednyien a heti óraszám mennyiségét, egyes esetekben konkrétan a nyelvórák alacsony számát kifogásolják, ugyanennyien pedig az oktatási segédeszközök, illetve az infrastruktúra (pl. könyvtár) bővítését szorgalmazzák. A kérdezettek 14 százaléka a képzés színvonalának erősítését szeretné,

akár vendégtanárok, akár színvonalasabb jegyzetek, magasabb felvételi és vizsgakövetelmények formájában, 7 százaléknyan pedig a nemzetiségi jelleg hangsúlyozását szeretnék, azt, hogy több nemzetiségismeret, több nemzetiségi tantárgy kerüljön az órarendbe. A kérdezettek 7 százaléka a külföldi utak, ösztöndíjlehetőségek választékának bővítését szeretné, s lényegében ezzel kapcsolatos annak a 2 hallgatónak a válasza is, akik a hagyományörzésre, a külföldi szokások alaposabb megismerésére fordítanának az eddiginél nagyobb figyelmet.

Külföldi ösztöndíj-lehetőségek

A megkérdezett hallgatók 19 százaléka jelezte, hogy járt már ösztöndíjjal az anyaországban, 22 százaléka pedig rész képzésen is részt vett ezekben az országokban. Úgy tűnik azonban, hogy a külföldi utazási lehetőségek sem az intézmények között, sem pedig az egyes intézményeken belül nem egyenletesen oszlanak el, ily módon a kérdezettek 73 százalékaról derült ki, hogy még semmilyen ösztöndíjjal nem járt az anyaországban, 15 százaléka viszont mindkét előbb említett kijutási lehetőséget igénybe tudta venni. Mind a rész képzés, mind a rövidebb időtartamra szóló ösztöndíjlehetőség az átlagosnál gyakrabban volt adott a felsőbb évfolyamok hallgatóinak, a szlovák nemzetiségi nyelvet tanulóknak és az óvó- illetve tanítóképzőt végzőknek. Ebből adódóan a békéscsabai és a soproni főiskola diákjai számoltak be a legnagyobb arányban kiutazásukról. A külföldi utazásokon résztvevők egynegyedének 1–2 hónapra, 36 százaléknak 3–4 hónapra volt lehetősége a kijutásra, s viszonylag alacsony volt azoknak a száma, akik fél évet, vagy annál hosszabb időt is kinn tudtak tölteni. A kinti tanulmányi lehetőségekkel és az ottani tanulmányi színvonallal a kiutazók fele teljes mértékben elégedett volt, a többiek inkább részben voltak elégedettek, egy-két esetben pedig negatív tapasztalatokat szereztek. A megkérdezettek 67 százaléka nem elégedett a jelenlegi ösztöndíjlehetőségekkel, azaz azok bővítését szeretné. Paradox módon azonban sokszor éppen azok vélekedtek így, akik a „szerencsés kiválasztottak” közé tartoznak, azaz maguk is részt vettek már külföldi rész képzésen, igaz – amint azt láttuk – többségük meglehetősen rövid időszakot töltött az anyaországban.

Elhelyezkedési elképzelések

Tervei szerint a jelenlegi tanulmányok elvégzése után a nemzetiségi hallgatók egy része – elsősorban az óvó- és tanítóképzőt végzettek, valamint a jelenlegi 1. évesek közül – magasabb szinten kívánja folytatni tanulmányait (21 százalék), egy másik része pedig a jelenlegi mellé más szakot is el kíván végezni (14 százalék). Mindazonáltal azok vannak többségben, akik tanulmányaik elvégzése után munkába szeretnének állni (37 százalék), sokan azonban még bizonytalanok a kérdésben (29 százalék). Az elhelyezkedés szempontjából leggyakrabban a nemzetiségi óvodák, általános és középiskolák jönnek szóba, ugyanakkor valamennyi képzési szint résztvevői között akadnak olyanok, akik szívük szerint önkormányzati „normál” általános vagy középiskolát, esetleg magán- illetve egyházi iskolát választanának jövődöbéli munkahelyül. Az elhelyezkedés gondolatával már foglalkozók igen kis hányada (mintegy egytizede) gondolkodik azon jelenleg, hogy nem a tanári pályát választja, hanem külkereskedelmi vagy magáncégnél, a médiák területén, esetleg valamelyik nyelviskolában kamatoztatja megszerzett tudását. A „pályaelhagyás” az óvóképzőt és a tanítóképzőt végzettekre a legkevésbé jellemző, míg a tanári szakokra járók esetében az eziránt megnyilvánuló szándék valamivel gyakrabban volt megfigyelhető.

Vélemények a nemzetiségi oktatás céljairól

Végezetül egyfajta általános vélemény kinyilvánítására kértük a hallgatókat, arra, próbálják megmondani, melyek a nemzetiségi oktatás legfontosabb céljai. Segítségül 4 szempontot fogalmaztunk meg (természetesen ezeken túlmenően lehetőséget adva az egyéni válaszádra

is), s a kérdőívek kitöltőinek ezeket kellett egy 1-től 5-ig terjedő skála segítségével osztályozniuk.

VII. TÁBLA

A nemzetiségi oktatás céljai (átlagértékek, 1=egyáltalán nem célja, 5=nagyon fontos célja)

Nyelv megőrzése	4,44
Kultúra ápolása, továbbadása	4,38
Kétnyelvűség biztosítása	3,86
Nemzeti identitás kialakítása	3,78

A legtöbben a nyelv megőrzését és a kultúra ápolását egyenrangú és nagyon fontos célnak tekintik, ennél valamivel alacsonyabb volt azoknak az aránya, akik a kétnyelvűség biztosításában illetve a nemzeti identitás kialakításában lelik fel a nemzetiségi oktatás céljait. Megfigyelhető, hogy a felsorolt célokat az átlagosnál fontosabbnak érzik az óvóképzőbe járók és a román nyelvet tanulók.

Szemerszki Mariann

MENTOR

KÖNYVESBOLT

1051 Budapest, Dorottya u. 8.

Tel.: 06 (1) 266-9184

Nyitva: H-P 11-18 óráig.